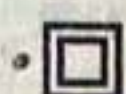

A Dávid Ferenc emlék-zsinat

1910. auusztus 20., 21.

külföldi képviselők üdvözlő beszédei.

Harrison János urnak,

a Ferencz József rend lovagjának, a francia becsületrend tulajdonosának, a Britt és Külföldi Unitárius Társulat volt elnökének és kiküldött képviselőjének

beszéde a Dávid Derencz emlék zsinaton, Kolozsvárt.

A hazámbeli unitarizmussal való hivatalos összeköttetésem egyik legszebb kiváltságának tartom, hogy az egyesült királyság unitáriusainak üdvözlését én tolmácsolhatom ez alkalommal a Magyarországi Unitárius egyház híveinek.

Engem ért ugyanis az a szerencse, hogy ez alkalommal a Britt és Külföldi Unitárius Társulatot, a mi legrégebbi felekezeti szervezetünket képviseljem. Ez a társulat méltán élvezi az egyesült királyság Unitárius és szabad keresztény egyházainak bizalmát, mert fáradhatatlan buzgósággal működik azoknak a magasztos elveknek terjesztésén, a melyek világszerte oly becsesek a szabadelvű kereszténység híveinek.

Örömet még az is fokozza, hogy Nagy Británia Unitárius egyházainak számos kiválósága csoportosul e pillanatban körülöttem, a kiknek érzése a Magyar testvér egyházak iránti szeretetben egy az enyémmel. Mindnyájan érezzük, hogy közös hit szent köteléke kapcsol össze egymással. Mindnyájunknak hő vágyunk a gondolat felszabadulása útján a szabad vallás terjedése. Mindnyájan megvagyunk győződve, hogy egymás buzdítása és inspirálása által ezt a cél szolgálják közös összejöveteleink is.

Nagy örömeinkre szolgál szemtől — szemben állani azokkal, a kiknek céljai és vágyai egyek a mieinkkel; élvezni szives

vendégszeretetüket ; érezni, hogy bármily nagy távolság is választ el egymástól a térben, szívben, lélekben, mégis közel állunk egymáshoz, mert a szabadelvű és ésszerű vallás nemes és lélekemelő terjedése egyformán közös eszményünk.

Nagyon sajnálom, hogy két kiváló tagja az angol unitárius felekezetnek s egyszersmind tisztviselője a Britt és Külföldi Unitárius Társulatnak, e gyülekezeten nem vehet részt. Az egyik Tisztelendő Hargrove Károly ur Leedsből, társulatunk elnöke, a másik Tisztelendő Bowie Copeland W. társulatunk titkára. E két férfi nevét jól ismerik önök is szintugy, mint mindazok, a kiket a szabad vallás ügye érdekel. Hargrove ur kiváló értelmi tehetségeivel s fáradhatatlan tevékenységével mind hazánkban, mind gyarmataiban, hitsorsosaink kiváló szeretetének és becsülésének örvend. Megnyerte a legnagyobb kitüntetést is, a mellyel pályatársai felruházhatták s most mint elnöke a Britt és Külföldi Unitárius Társulatnak, áraszt fényt arra a nevezetes állásra, a melyet elfoglal. Sajnálatraméltó körülmény, hogy a berlini nemzetközi konferenciával kapcsolatos nagy elfoglaltsága miatt e hosszabb utazásra nem vállalkozhatott.

Tisztelendő Bowie Copeland W. a társulat buzgó és tevékeny titkára egészségi okokból nem csatlakozhatott az angol egyházak ez alkalommal megjelent képviselőihez. Hivatalának bokros teendői közt a tulcsigázott munkásság súlyos beteggétette s noha most már jobban van, érezte, hogy ilyen hosszas, kimerítő utazásra még nem vállalkozhatik. Mi az önök közt megjelent küldöttség, neki s az ő ügyes rendezésének köszönhetjük kirándulásunk sikerét. Lehetetlenség tulbecsülni azoknak a szolgálatoknak értékét, a melyeket Bowie ur minden unitárius ügy szolgálatában kifejt. Elmaradását ez alkalommal nagyon sajnálhatjuk.

Mi Nagy Brittanla unitáriusai hosszu utra keltünk e nevezetes alkalommal, hogy magyar testvéreink iránt érzett rokonérzésünknek és szeretetünknek kifejezést adjunk; hogy részt vegyünk önökkel a nagy unitárius vértanu Dávid Ferenc születésének 400-dik évfordulóján rendezett ez emlékűnnepen. A vallásszabadság vértanuja volt ő; neki az unitarizmus eszményi ügye nemcsak az önök hazájában, hanem világszerte sokat köszönhet. Ám azért neve mégis a magyar unitárius egyház megalapításával van elválhatlan kapcsolatban s vallása szabad eszméinek jótéteményeit első sorban önök magyar unitáriusok az ő hitsorsosai, de másod sorban önök magyarok az ő honfitársai élvezék. Mert bámulatos dolog az, hogy Erdélyben már majdnem 350 évvel ezelőtt lelkiismeret szabadságot és jogegyenlőséget élveztek az összes keresztény hitfelekezetek — oly

korban, a mikor még nálunk s más országokban virágzott a hit-üldözés s a vallásszabadság teljesen ismeretlen fogalom volt.

Tisztelet a Dávid Ferenc emlékének. Az ő dicső élete s vértanu halála táplálta azok lelkesedését, a kik a lelkiismeret szabadságát s az egyéni ítélet jogát vallásos kérdésekben a lélek oly elidegeníthetetlen javainak tekintik, hogy azok papi és világi hatalom megsemmisítő támadásainak egyformán ellenállanak. A vallásszabadság ilyen harcosai, az irás szerint, a föld javai s hatásuk csak növekszik azoknak az éveknek folyamán, a melyek követik az igazság és kötelességérzet ügyében tanusított dicső önfeláldozásuk betetőzését. Az ő példájuk buzdító és lelkesítő ereje működik ma is világszerte azokban, a kik a vallásszabadság szent ügyének diadaláért küzdenek.

Mi Nagy Británia unitáriusai, teljes elismeréssel adózunk a magyar reformátor hatásában oly termékeny szellemének. A tiszta és ésszerű vallás elveit nagyrabecsüljük s szívvvel lélekkel csatlakozunk önökhöz az igazság jelleme és pályája iránt érzett kegyeletükben. Mert ő nem riadt vissza attól, hogy feláldozzon mindent még az életet is, inkább, minthogy cserben hagyja az igazság ügyét. Hadd öntsön az ő példája lelkesedést a világ bármely részén található unitárius hívőkbe s buzdítson a szabad-
elvü kereszténység mellett további lankadatlan küzdelemre. Hadd bizonyítsa be a polgári és vallási szabadság érdekében végzett munkánk sikere, hogy hasznunkra tudtuk fordítani nagy hit-
elődeink példáját s hogy a szabadság és igazság vértanui, a világ bármely részén, nem szenvedtek hiába. Azt a nemes hagyományt köszönjük nekik, hogy Isten imadásában a lelkiismeret parancsol s annak szavát követni, még az élet feláldozása árán is szent kötelessége az embernek. Hadd bizonyítsuk be hát mi is, bármely földön lakó unitáriusok, hogy méltó utódai vagyunk a lelkiismeret szabadságáért szenvedett és meghalt nagy hit-
elődeinknek.

Örölnünk kell az ilyen alkalmaknak, mint ez a mostani — a Dávid Ferenc születése 400-adik évfordulójának emlékünnepe, mert lehetővé teszik, hogy különböző országokban lakó unitáriusok időnként találkozzanak a testvéri szeretet kölcsönös ápolására s egymás buzdítására. Mi örvendünk annak, ha más országokban lakó unitáriusokkal szorosabb kapcsolatba léphetünk; ha élvezhetjük a lelki közösség érzését azokkal, a kiknek hitelvei és vágyai a mienkkel megegyeznek; ha érezhetjük, hogy noha nyelvkülönbség választ el bennünket egymástól — ez a különbség nem igazi választófal ott, a hol a szeretet és lelkirokonság testvéri érzése alkotja a kapcsolatot.

Ezek a nemzetközi összejövetelek sok tekintetben hasznosak az oly vallásfelekezeti tagjainak, a milyen a miénk is. Buzdítólag és felemelőleg hatnak ránk, reménységgel táplálnak, hogy annak az ügynek, a melynek sikerére, különböző munkakörökben legjobb erőinket áldozzuk, végleges diadala ki nem maradhat. Azt a körülményt, hogy az unitárius hitelveket nyíltan vallók száma ez idő szerint csekély, bátran figyelmen kívül hagyhatjuk, ha arra gondolunk, hogy ez a befolyás, melyet ezek a hitelvek gyakorolnak nagy és hatalmas s ha lassan is, de annál biztosabban érezhetővé válik az összes keresztény egyházakban. Tévedés volna szabadelvű vallásunk elveinek sikerét az egyházközségek száma, vagy tagjainak népessége alapján mérlegelni. A dolgokat terjedelmesebb néző pontból kell tekintenünk, ha arról akarunk meggyőződni, milyen hódító erővel törtek előre a szabadelvű vallásos eszmék az utóbbi 40—50 év alatt.

Vegyük csak például a Nagy Britanniában lévő egyházakat. A változás, a melyen a nem unitárius egyházak átmentek, majdnem a csodával határos. Sok egykor az Orthodoxia legerősebb várának tekintett más felekezeti templomok szószékeiről ma oly papok beszélnek, a kiknek nézetei sok tekintetben szintoly szabadelvűek, mint a mieink s a kiknek hitelvei unitáriusok, a nevet kivéve, minden egyéb tekintetben. A vallásos hit kérdéseiben erős szabadelvű áramlat ostromolja az orthodox egyházakat, buzdítva s a jövő iránti szép reményekkel töltve el azokat, a kik a szabad vallásos elvek szolgálatában állanak.

Ez a felébredés, ez az angol Orthodoxia vezetőiben beállott változás annak a jó magának tulajdonítható, a melyet a mi hitelődeink a múltban vetettek. Olyan emberek voltak ők, a kik szintúgy, mint az a vértanu, a kinek emlékét ma ünnepeljük — nem riadtak vissza, hogy önmagukat feláldozzák, ha a lelkiismeret úgy parancsolta. Munkájuk gyümölcse a mi örökségünk. Tartsuk tehát soha nem szünő hálás emlékezetben nagy tetteiket s ne feledjük, hogy nekünk is szent kötelességünk szabad vallásunk elveinek terjesztése és ápolása. Ezért a kötelességért ők életüket áldozták, legyünk készen tehát mi is, hogy dolgozzunk s ha kell szenvedjünk érte.

Elég buzdításul szolgálhat nekünk a szabad és észszerű vallás ügye melletti küzdelmeinkben, ha egy tekintetet vetünk az úgynevezett orthodox egyházak jelenlegi helyzetére a kereszténység egész vonalán. Megcáfolhatatlan bizonyítékaink vannak arra, hogy a régi hitcikkekhez való engedelmes ragaszkodás és hűség ma már nem az, a mi a múltban volt. Értelmes és gondolkozó emberek mindenütt hangosan követelnek valamit, a mi az okossággal és józan ésszel inkább megegyezik. A vallásszabadság ér-

dekében megindult mozgalom, a melyre oly nemes példát szolgáltatottak önök majdnem 400 évvel ezelőtt, napról-napra erősödik világszerte s őszintén hisszük, hogy a végén minden akadályt elsöpör maga előtt. A régi babonás hit nem állhat ellene a haladásnak s a műveltség terjedésnek. A mai embernek az ésszerű és érthető hit kenyere kell s így nem csoda, ha visszautasítja az elavult papok-gyártotta hitcikkek követ. Türelmetlen azokkal a korlátokkal szemben, a melyeket a papok állítottak fel azért, hogy elzárják előle a teremtőjéhez vezető egyenes és közvetlen utat. Mindenütt több világosságért eseng. Világosságért, a mely eloszlassa a tudatlanság és babona ködét. Világosságért, a mely tisztább belátásra vezesse őt isten jellemét és tulajdonságait illetőleg. Világosságot, a mely lehetővé tegye, hogy teremtőjét ne csak homályosan, mintegy tükörben, hanem szellemi látással szemtől-szembe láthassa. A huszadik század szabadelvű keresztény egyházainak dicső alkalom kínálkozik. Az ő hivatásuk fáradhatatlan, komoly munkássággal küzdeni egy igaz és ésszerű vallásért. Rájuk hárul az a szent kötelesség, hogy az örökkévaló természetéről és céljairól tisztább és felvilágosultabb nézeteket terjesszenek. Oly nézeteket, hogy teljesen kielégíthessék azokat is, a kik papi segítség nélkül, maguk akarnak gondolkozni és határozni vallásos dolgokban.

Az én kívánságom az, hogy az unitárius egyházak minden földön, a hol le vannak telepedve, bizonyuljanak méltónak a nagy feladatra, a melynek megvalósulása csak teljes buzgalom és odaadó komoly munka árán lehetséges. Hogy ne ingadozzanak soha, mikor arról van szó, hogy vallásos elveket terjesszenek, a melyek egyszerűségükkel mintegy kínálkoznak azoknak, a kik lélekben és igazságban akarnak közeledni mennyei atyánkhoz. A mi erős hitünk az, hogy minden országban az unitárius egyházak feladata kielégíteni embertársaink vágyát egy tisztább, felvilágosultabb és ésszerűbb vallásra. A feladat nehéz, kevesen is vagyunk, de bizunk benne, hogy a mindenható nem tagadja meg erejét és szellemét attól a munkától, a melyet ő bizott ránk.

Záradékul — kedves magyar testvéreink — fogadják önök még egyszer az angol unitáriusok legszivesebb üdvözlését s legforróbb baráti érzelmeinek nyilvánítását. Az Isten áldja meg önöket s adjon sikert munkáiknak az emberiség javára.

St. John E. Károly lelkész beszédje.

Főtisztelendő Ferenc Püspök Úr és Magyarország Unitáriusai!

Büszkeség és öröm ritkán egyesült az én szívemben oly szerencsésen mint e pillanatban. Büszke vagyok, hogy én lehetek szószóló Amerika unitáriusaiért egy ilyen nagy fontosságú alkalommal és rendkívül örvendek, hogy ismét visszajöttem hozzátok kedves magyarországi barátaimhoz.

Mikor St. Johnné asszony és én utazásunkra terveinket, készítettük, csábított a gondolat, hogy fiaink lássák meg ezt a hősi és regényes országot és éreztük, hogy nekünk ismét látnunk kell régi barátainkat és részt veszünk e szép ünnepen.

És így csakugyan Kedves Püspök ur, én azért jöttem el, mert megtanultam, hogy titeket szeresselek. Én azért jöttem el kedves kartársaim, Boros, Csifó és Jòzan mert szeretlek titeket. És másokat is nevezhetnék még, kiknek szives vendégszeretetét és baráti üdvözlését előbbi látogatásom idejéből kedves emlékeim között hordozom. Szívem hoza vissza mindnyájatokhoz és igen boldog vagyok, hogy közöttetek lehetek. És még tovább én össze vagyok kötve veletek az által a kedves tény által, hogy engem főtanácsotok tiszteletbeli tagjává tettetek. Olyan megtiszteltetés ez, melyet én nagyra becsülök s ennek okmánya dolgozó szobámban függ, hol mindennap látom. Örvendek amikor érzem, hogy én valóban egy része vagyok a ti nemes egyházatoknak.

Ti ma a Dávid Ferenc tiszteletben álló neve alatt a kegyességnek és hősiességnek egy hosszú korszakát ünneplitek meg. A mi egyházunk Amerikában fiatal és azok, kik azt rosszul ismerik, hajlandók rossz indulattal azt állítani, hogy az egész unitarizmus csak a nyugtalan bosztoni elméknek egy nagyon új feltalálása. Mi nagyon örvendünk, hogy az ilyen bírálókat a ti negyedfél százados munkásságotok említésével el tudjuk hallgattatni.

Kedves Atyánkfiai! Amerika unitáriusai a Dávid Ferenc nevét nagy tiszteletben tartják. Örvendenek annak a rendkívüli pályafutásnak, melyet ti, mint egyház, megfutottatok. Büszkék reátok, mint a jelenben munkatársakra. Ezért megbízták Dr. Wendtet és eugemet, hogy elhozzuk számotokra az ők szeretetteljes üdvöz-

lésüket. Az Amerikai Unitárius Társaság nyolcvanötödik évi közgyűlésén Bostonban május 26-án a Dr. Lyon H. Vilmos lelkész indítványára a következő határozatot fogadták el egyértelműen:

„Mínthogy a Magyarországi Unitárius Egyházak ez év augusztus hónapjában tartják az unitárius kereszténység Dávid Ferenc vértanu püspök által történt bevezetésének négyszázados emlékűnnepélyét, az Amerikai Unitárius Társaság felhasználja az alkalmat, hogy kifejezze csodálatát és háláját a magyarországi testvér egyházaknak az ők hosszú és gyakran hősiességért egy dogma nélküli és lelki kereszténység érdekében, és legjobb kívánatait folyton növekedő befolyásuk és jólétük iránt.“ Kéri továbbá, hogy e Társaság elnöke Dr. Eliot A. Sámuel lelkész, titkára Wendte W. Károly lelkész és St. John E. Károly lelkész legyenek hivatalos képviselői és vigyék e határozatot személyesen magyar testvéreiknek a tartandó emlékűnnepélyre.

Lefordította: *Gálfi Lőrinc.*

**Az amerikai universalista egyház képviselőjének
Dr. PERKINS FRIDERIKNEK
a Dávid Ferenc zsinaton mondott üdvözlő beszéde.**

Nagy megtisztelésnek tartom és kiváló örömökre szolgál, hogy elhozhattam az amerikai universalista egyháznak testvéri üdvözlését ez érdekes és nagyjelentőségű ünnepre. A tengerentúli új hazában 400 esztendő nagy idő, de csaknem elképzelhetlenül hosszúnak tűnik föl a szabadelvű kereszténységben. A különféle formákat illetőleg, mi azt hittük a szabadelvű keresztény egyházakról, mint a 19. század speciális szellemi eredményeiről, hogy azok velünk együtt fejlődtek. De önök ama hősi vezér születésének emlékeznek vissza 4 százados évfordulójára, aki csaknem egyidejűen jelent meg a reformáció kezdeteivel s akire Luther és Zsvindi nem annyira mint szent hagyományok, hanem mint chispuráló valóságok hatottak. Mi tehát egy távoli ország és később kór gyermekei nem csupán testvéri üdvözlésünket és szerencsekívánatainkat hoztuk ide, hanem elhoztuk tiszteletteljes háláját azoknak, akik szellemi szabadságban lélekzenek, azok számára, akik oly hosszú idő óta nemesen gyakorolták és derekasán megvédelmezték ezt.

A szabadelvű kereszténység — tág meghatározással — a protestáns reformációnak logikus következménye. Midőn Luther kivivta az egyéni vélemény jogát, oly elvet juttatott diadalra, noha ő maga csak homályosan vette észre, amely belepalántálta a protestáns theológiában a saját maga dagmatikus türelmetlensége ledöntésének magvát. A szabadon gondolkozó lélek útja az igazságszerető Istenhez vezet. Az emberiséget szerető lélek magában hordja a vezérfonalat arra nézve, hogy megértse azt, aki azt hirdette: Arról ismerjenek meg titeket, hogy az én tanítványaim vagytok, hogy egymást szeretitek.

Az isten iránt való szabad elhatározásból fakadó ragaszkodásból és a Krisztushoz való önkéntes tanítványi viszonyból egy nemes összege fakadt az ember szellemi népességének, amely magával fogja ragadni a társadalom jövőjét. Ez a hatalmasan

működő hit benne volt a szellemi függetlenség kihirdetésében, melyet Luther a wittenbergi vártemplom falára kifüggesztett. De el volt rejtve azokban a folytogató bilincsekben, mely oly sok hosszú, küzdelmes éveken át megmaradt, még a modern kor reformáció gyermekeinél is. Itt Erdélynek bércei között egy bátor és szabadságszerető nép, mely védelmezte Európát a török pusztítások ellen, — a kereszténységnek szabad szelleme szét-törte a középkori bilincseket. Önök nem egy felekezeti, hanem nemzeti hősről emlékeznek meg, midőn fölidézik a főszabadító hőstett emlékét. Önök az egész emberiség és minden vallás szellemi vezéreit és mártirjait ünneplik. Mi, a vendégek, megtisztelve érezzük magunkat az által, hogy önök velünk örömüket és büszkeségüket megosztják.

Az amerikai universalista egyház, mely körülbelől 900 egyházat számlál, egyike azoknak a vallásos dolgokban való fölszabadulás érdekében kifejtett eredményeinek, melyeket a 18. és 19. század mélyen befolyásolt. Igen sok alakja van és egy közös nyelv különböző dialektusaiban testesült meg. Az orthodoxnak nevezett egyházaknak szabadságot szomjúhozó befolyása vala az. Fő, szervezettel bíró kifejezései: az unitárius egyház és a „barátok házassága,” akiket a szellemi élet terén kifejtett munkásságok befolyásosokká tett országok határain kívül is és az universalista egyház az amerikai népnek mindig az értelmi és szellemi demokraciáját képviselte. A köznépnél is a szó nemes értelmében. A köznép kebeléből született universalista egyház igen sok művelt, gazdag férfit és nőt mond magáénak, de magában foglal oly tömegeket is, akik tudatlanságukban nem vesznek tudomást a világ folyásáról. De eltekintve műveltségi állapotoktól ők mindnyájan nép, akiknek ugyannazok az érzelmeik, ugyanazok a vágyaik és reményeink, ugyanaz az Isten iránt való félelmük, ugyanaz az Isten iránt való félelmük, ugyanaz a hitük, ugyanaz a tradíciójuk, a „közös szellemi arckifejezés,” amely az embernek, mint egy közös mennyei atya gyermekének és mint egy közösen szenvedő és küzdő emberiségnek sajátja. Ők a népnek ahhoz a fajtájához tartoznak, akikről a mi Lincoln Ábrahámunk azt hitte, hogy belőlünk az Isten azért teremtett oly sokat, mert szereti őket. Valóban Ballou Hosseár, a vallásos vezér, akik az universalisták leginkább tisztelnek, Lincoln neveltje volt; őszinte, kedélyes, természetes, erős logikájú, igazmondó, akiben megtestesült az emberi szívnek ösztönszerű ismerete, mellyel Krisztus evangéliumának titkát megismerte és megtanulta Istennek céljait és természetét. Hogy én, az universalista üdvözlöm ezt a lelkesítő ünnepélyt, mintegy megszemélyesítése a demokratikus egyházak tendencióinak.

Bizonyos vagyok benne, hogy köztünk amerikaiak között senkit sem szükség serkenten a mi közös, szabadelvű vallásunk megbecsülésévé, habár annak jótékony befolyását csak távoli hazánkból látjuk is és ha hangját ismeretlen nyelven halljuk is. Nagyjelentőségű alkalom volna, ha mi egy szellem-országba jöttünk volna, honnan hívatott missionáriusok terjesztik a hitet számunkra. Dicső pillanatot tenne, ha utazás közben megtalálnók azoknak a misszionáriusoknak fényes eredményeit, akik évekkézel előtt tőlünk jöttek át önökhöz. De legnagyobb jelentőségű az, hogy mi és önök közös szellemi látományt láttunk, mielőtt egymást megpillantottuk és feleltünk a közös hit hívó szavára, mielőtt egymással kezet fogtunk. Ez tanúsítja, hogyha az ajándékok között különbség vagyon is, de a lélek ugyanaz és ha a kormányzó szervezetek külömbfélék, az Isten mindig ugyanaz. A „szentléleknek egyetlen szózata, hogy a meggondolatlan világ sohasem veszett el.“

Osztozunk önökkel abban a kiváló előjogban és tiszteletreméltó feladatban, hogy ennek a szózatnak rábeszélőbb és éltetőbb súlyt adjunk, Az a szózat hirdeti az Istent, ami mennyei atyánkat, az „Örökkéválót, aki az igazságot szereti.“ Hirdeti, hogy Krisztus neu metafizikai rejtély, hanem tanítóként kell őt megismernünk és mint követésre méltó vezért kell szem előtt tartanunk. Hirdeti azt is, hogy az ő evangéliuma kiáltó föl hívás a győzelmes ügyre és nem egy elveszett reménynek pathetikus álma. Azt hirdeti, hogy Isten országa nem az eltávozott szenteknek Walhallája, hanem, hogy a hatalmas Istennek legyőzhetetlen ereje megtestesül a hívők életében és hogy a szent város, melyet emelkedett és prófétai viziok pillanataiban látunk, csupán ragyogó viszfénye amaz égi város tornyainak, melyeknek szilárd alapja a földön nem földi életünk fáradt napjain át egy nagy reménynek fénye ömlik el, amely átváltoztatja a mindennapi törődést és veszteséget a jövő győzelem ígéretével. „Erős a hitem, hogy a nap átfogja hatni még a legsötétebb felhőket is, melyek valaha az égen elvonultak és hogy az utolsóból első lesz és bármily nagy a föld területe, ami jól kezdődött nem végződhetik rosszul, Isten áldotta — átkozottá nem lehet.“ (Browning.)

Ford. : *Benczédi Pál.*

Üdvözlő beszéd az észak-amerikai „Keresztény felekezet” részéről.

Tartja: Dr. Summerball, daitoni lelkész, Ohio államban.

Az igaz magyar dicsőség ezen négyszázéves emlékűnnepe, midőn önök a Dávid Ferenc szolgálatait és szenvedéseit a vallásos hit ügyében fölelevenítik, méltó, hogy egy másik testület is, mely a nyugati világban ezelőtt körülbelül száz évvel keletkezett, egy pár elismerő szóval hozzájáruljon az örök dicső történetéhez.

A keresztények, mint Jézus követőinek kicsiny testülete, kik az Egyesült Államokban és Kanadában 800—1000 egyházat alkotnak, a legszívélyesebben üdvözlük önöket.

Mi e nevezetet nem irigykedésből viseljük, mint a mely azt jelentené, hogy mások nem keresztények, hanem mint olyant, a mely teljesen ment a kizárólagosság elvétől.

Miután nagyobbára falusi nép vagyunk, s csak kevés egyházunk van a városokban, nem vagyunk annyira ismeretesek, mint más nagyobb felekezetek, s szives engedelmségekkel felemlitem néhány sajátosságunkat:

1. Nem fogadunk semmiféle hitvallást, csak bibliát.
2. Mindenkinek megengedjük, hogy saját nézetei szerint magyarázza.
3. Egyesületünk a keresztény magaviseleten alapul.
4. Egyedüli nevünk: keresztény.

Minden hagyományunk a szabadságon épült. Szabadoknak születtünk. Egyik lelkészünk 1808-ban megalapította az „Evangéliomi Szabadság Hirnökét.”

Egynehány papunk, midőn ezelőtt száz évvel a baptisták, methodisták és presbyteriánusok közül kiváltunk, feshabadította rabszolgaikat. Kinkade Vilmos papunk Illinois államot megmentette a rabszolgaságtól; Summerball Miklós a nyugaton tartott legelső rabszolga-ellenes szövetségen elnökölt. Legutolsó általános képviselői gyűlésünk határozatot hozott, mely szerint tiltakozik keresztény testületünkben való bármely személynek vagy egyháznak kizárása ellen, a kinek, vagy a melynek jelleme összhangban áll a Jézus iránti szeretettel és hittel.

Népünk mélységesen érzi Ésaiás próféta szavait, ki így írja le Izrael Istenének érzelmét: „Igy szól az Úr, ki a kiközösített izraelitákat egybegyűjti: Még többeket is gyűjtök öhozá, az ő egybegyűjtötteihez.“ (Ésaiás LXV. i.)

Nem azért vagyunk keresztények, mivel szabadelvűek vagyunk, hanem azért szabadelvűek, mert keresztények vagyunk.

A kereszténység első missionáriusai, midőn egy városba léptek, küldetésükkel először a zsidókhoz mentek, s szavukat meghallgatták a zsinagógákban.

Egyik misszionárius azonban azt gondolta, hogy a menny áldásai egy népszerű vallás köré szoritandók; de Isten megtanította őt, hogy „a mit Isten tisztává tett, azt ne tisztátalanítsd meg“, — elannyira hogy később így szólt: „Bizonyal látom hogy az isten nem személyválóató, hanem minden nemzetségben kedves neki, a ki őtet féli és igazságot cselekszik.“ (Ap. Csel. X. 34—35.) Ez a mi hittvallásunknak, a bibliának tanítása.

Nincsen semmi bizonyíték arra nézve, hogy a Jób könyvét valamely zsidó vagy keresztény szerző írta volna. Az Isten azt tanította, hogy az ő gyermekei függetlenítsék magokat a külsőségektől és sibbolettektől — mert az Eszter könyve még csak nem is említi az Isten nevét.

Habár Jézus zsidó volt, maga a szentírás, melyhez ő annyira ragaszkodott, tisztán mutatja, hogy az ő elődei nem voltak tiszta zsidó vérűek, mert a moábita Ruth és a jerikói Kanaánita Ráháb asszonyoktól származtak.

Ezek a tények igazolják, hogy az Isten inkább hajlandó a „szabadelvűségre“.

Mily tisztán tanította Pál, a Jézus komoly tanítványa: Midőn a pogányok, kiknek írott törvényök nincsen, természet szerint a törvényhez illő cselekedetet cselekszenek, azok noha, nekik törvényök nincsen, mindazonáltal ők magok magoknak törvényök. Úgy mint kik megjelentek, hogy a törvénynek cselekedete az ő szívökbe beiratott, kiknek lelkiismerete és az ő gondolatjok, melyek egymást vádolják vagy mentik egyetemben bizonyosságot teszen. (Róm. II. 14—14.)

Azért úgy gondolom, hogy az „Amerikai Keresztény Szövetség“ végrehajtó bizottsága helyesen cselekedett, midőn elfogadta a vallási „szahadelvűek“ meghívását, kik nem erőszakolnak ránk véleményeket, a kik nem is kérnek arra, hogy a keresztény barátságot rájuk kiterjesszük, hanem csak arra, hogy őszinteségben csatlakozzunk hozzájuk *ama vallásos élet előmozdítására, melyet a szabadság szelleme köt össze.* Végrehajtó bizottságunk úgy cselekedett, mint a hogy Jézus tette volna, a ki midőn Tyrusidon partján habár elé s Sőre habozni látszott,

hogy a syro-főniciai asszonyt megáldja, mondván: „Nem illő dolog, hogy a gyermekek kenyerét a kutyáknak dobjuk“, — nemsokára megáldotta az asszonyt és meggyógyította leányát, mert az asszony így szólt: „a kutyák az asztal alatt a gyermekek morzsáját eszik.“

Úgy gondolom, hogy ez a syro-főniciai asszony „szabadelvű“ volt a vallásban, habár nem is számította magát annak gyermekei közé, — mert Jézustól nagy jót élvezett. Bárcsak minden „szabadelvű“ ember az én Jézusomhoz fordulna nemcsak a morzsákért, hanem az evangélium egész kenyeréért is.

Mily szép dolog az, hogy Jézus, ki annyira ragaszkodott az ó-testamentomi törvényhez: „szeresd felebarátodat, mint magadat“ — nyíltan kijelentette, hogy az igazi felebarát nem az a pap, vagy lévita, a ki az út másik oldalán haladva, orrát hivatalosan a magasba emeli, hanem a „szabadelvű“ Samaritánus, a ki a szenvedő fölé hajlik és beköti sebeit.

Ezen elvektől lelkesítette, melyeket egyedüli hitvallásunk, a biblia tanít, legőszintébb jókívánatainkat hozzuk önöknek és hisszük, hogy az isteni áldás önökkel lesz és hogy onnan felülről az isteni lélek vezérli és irányítja útjokat.

Fordította: *Löfi Ödön.*

Mit tettek és mit tehetnek a nők a szabadelvű és haladó vallásos hit elveinek, eszményeinek és munkájának támogatásában?

Irta: Mrs. C. Herbert Smith, London.

Mottó: „Remegjenek és pusztuljanak bár női karjaink — szemeinket nyítva, céljainkat fenn fogjuk tartani.

Browningné Bartt Erzsébet.

Hölgyeim!

A nemzetközi kongresszus titkára nagyon megtisztelt engemet, mikor arra kért, hogy felolvasást tartsak önök előtt arról: „Mit tettek és mit tehetnek a nők a szabadelvű és haladó vallásos hit eszményeinek, elveinek és munkájának támogatásában?”

A megtiszteltetést, amely engem ért, érzem, de félek, hogy csak pár szóból fog állani az, a mit e fontos tárgyról az önök figyelmébe ajánlhatok.

Nem tartom magamat e tárgyban tekintélynek. De adhatok talán pár eszmét, amelyeket tapasztalatomból merítek. Tapasztalatomból, amelyet két angol egylettel u. m.: az Unitárius Nők Britt Ligájával és a Központi Postai Missióval kapcsolatos munkám ideje alatt merítettem.

Legyen szabad emlékeztetnem önöket először is arra a kapcsolatra, mely a vallásos munkásság és a nők között mindig fennállott. „A keresztnél az utolsó és a sirnál az első egy nő volt.”

A római katolikus egyházban a nők magas és tisztességes helyet foglaltak el. A római egyház hosszú és változatos történetében azt találjuk, hogy a nők a vallási eszmények fenntartásában és gyakorlati terjesztésében fontos és gyakran vezető szerepet vittek. Nem illetlenség talán az, ha figyelmüket arra irányítom, hogy Szűz Mária imádása micsoda helyet nyert a római egyházban. Ugy látszik, sokszor mintha tiszteletben az Isten elé lenne helyezve. Ha szent Katalin vagy szent Therézia nevét emlitem, azonnal emlékezni fognak arra, hogy római k. egyház hitelveinek terjesztésében milyen szerepe volt a nőknek. Más neveket nem említek. Akik protestáns egyházunkkal kapcsolatosan működnek,

mindnyájan ismernek ilyeneket saját felekezetük multjából. Nem is lenne talán helyes, egy ilyen nemzetközi kongresszus alkalmával olyan neveket említenem, amelyeket minden felekezetű nem ismer.

Hogy tehát a nők, a szabadelvű vallásos hit eszményeinek terjesztésében és támogatásában részt vesznek, az a hagyomány-nyal teljesen összhangban van. E munkát nehezzé csupán az teszi, hogy minél haladóbb a hit, annál szélesebb látköre, s annál magasabbak céljai. S következetlenségnek tartják sokan már magában azt, ha valaki a szabadelvű és haladó hitelvek birtokában határozott vallási tanokért munkál. Innen származik aztán az, hogy sok vallásos lélek pusztán társadalmi munkára adja magát s olyan egyesülettel, amely egy hitforma vagy egy egyház érdekét szolgálja, minden kapcsolatot megszakít. Az u. n. „Emberiség evangéliuma“ egy meghatározott vallásos hit birtoklásával határozottan ellentétben áll. Ez álláspont érthető, de elfogadása veszedelmes. Akárhányszor teljes hitetlenségre vezet. Elfogadójában gyakran a jótékony munka legerősebb rúgóját pattantja szét. A dogmatikus hittet magam sem rokonszenvezek. De érzem, hogy a nők akkor végzik a legjobb munkát, akkor szolgálják a legnemesebb célt, mikor erős hittet és őszinte meggyőződéssel terjesztik egy vallás hitelveit.

Az alap, amely mindnyájunk gondolkozásának megfelel, a mi hittet Istenben, mint az emberek Atyjában. Ez lelkesedést kell hogy keltsen mindazokban, akik a gyakran tudatlanságon és babonán alapuló papi befolyástól, tudomány által hitelesítetlen fogalmaktól és dogmáktól mentes vallásos hit után vágyakoznak. Lássuk be mi nők, kik a mindenkori jövő nemzedék anyja vagyunk, hogy a világ haladása a mi munkánktól nagyobb mértékben függ, mint bármi egyébtől. Mi adjuk az első hajlítást a fiatal fa hajlékony vesszőjének s a fejlődés azt az irányt követi rendesen, amelyet mi adunk neki. Ha a nővé ifjúságnak gondosan tanítjuk a szabadelvűség és haladás eszméit, melyek alapját képezik hittetnek, nagyobb hatást gyakorlunk a jövő tevékenységére és életmódjára, mint bármi mással, ami csak módunkban áll.

Mikor a nők ilyen irányú munkásságával foglalkozom, csupán az angol nők között szerzett tapasztalatomhoz kell fordulnom. Előre kell bocsátanom, hogy az egyik országban szerzett tapasztalat, a más országban más körülmények között végzendő munkára nem mindig biztos vezérfonal. Az Amerikai Egyesült Államokban és Angliában működő két testvér egyesület eltérő tevékenysége is ezt bizonyítja. Az Unitárius Nők Britt Egyesületét azok az angol látogatók alakították, akik jelen voltak az utolsó

bostoni kongressuson s akiket ott a Nők Egyesületének az Egyesült államokban végzett munkája meglepett. Amennyire fényes munkákat és szervezetüket ismerem, abból világos, hogy amit a nők ott a legsikeresebben végeznek, Angliában eleitől kezdve a férfiak végezték. Például, hogy az egyházi tanácsban nők legyenek, ez kivételes dolog Angliában. Annak a nagy és befolyásos gyülekezetnek a tanácsában, amelyhez én is tartozom, két nő és tizenegy férfi van. Nők csak legujabban vannak beválasztva. Nők sehol sincsenek nagy számban ilyen tanácsban. Ugy vélik Angliában, hogy e munka inkább való férfinak. Az Am. Egy. Államokban ez nem így van. Említhetek hasonló eltérést a nőlelkészekre vonatkozólag is. Hogy a gyülekezet rendes lelkésze nő legyen, az Angliában nagyon szokatlan. Ugyanezt erősíti meg az egyedüli kivétel is, aki sikeresen prédikál Berlinben. Néhány évi angliai fontos lelkészi szolgálat után ez is az Egy. Államokba ment át, ahol több jeles nő lelkész van. Ha ilyen különbség van két azonos nyelvű és fajú államban, ugyanazon felekezetűek között is a szabadelvű vallás terén való munkásságban, világos, hogy mindenütt tekintetben veendő a helyi viszonyok s valószínű, hogy más országokban sok dologban lesznek akadályozva a nők, mit hogy Angliában a nők végeznek egészen természetesen tartják.

Most a tényleges munka ismertetésére térek, ami Anglián kívül is épúgy végezhető. Az egyes gyülekezetekkel kapcsolatos ügynökségek által a munka állandóan az egész országban megy.

Ami az általános munkát illeti, s amitől fontos eredmény várható, különösen azok kiválasztásához kell nagy óvatosság, hogy kik arra valók azok közül, akik a munkában részt akarnak venni.

Tudjuk, hogy napjainkban a szabadelvű vallás elveire és eszményeire vonatkozólag állandóan tudakozódnak orthodox és felekezetnélküli egyének egyaránt. Angliában és Amerikában tanult nők vezetése mellett e szükséglet pótlására Postai Missiókat szerveztek. Hirdetmények útján lapokban körözik, hogy ingyen kaphatók unitárius olvasmányok! Aztán két három füzet címét és íróját közlik a tudakozókkal. Rendesen az érdekesebbet választják ki. Sokszor az olvasmányok és levelezés közvetítése évekig eltart.

A Postai Missióval kapcsolatban könyvtár van, amelyből az érdeklődők a kijelölt tárgyra vonatkozólag könyvet kölcsönözhetnek. És' ezt nem csupán nők teszik mindig. De különböző okok folytán a gyakorlatban ezt a munkát a nők végzik. Minthogy ez tudást követel, arravaló nők kell, hogy végezzék. Nem kell mondanom, hogy micsoda tapintatra és rokonszenvre van szük-

ségük azoknak, akik ezt vezetik. Gyakran annyira magán és bizalmas jellegű a levelezés, hogy azt az ugyanazon házban lakók se vehessék észre.

Ennek gyakorlati eredményét meg sem lehet állapítani. A tudakozódó kényelméről nem is szólok, hiszen az egész vállalkozás érette van. Ami a munka eredményét egyházi szempontból illeti, Angliában számos lelkészünk van, akiknek érdeklődését a Póztai Missió ébresztette fel a szabadelvű vallás iránt. Mint világi tagok, levelezőink számosan csatlakoznak egyházunkhoz.

Másik, újabban alakult, fontos szervezet Angliában „Az Unitárius és más szabadelvű keresztény nők Britt Ligája.” Ennek alapítására az angol nőket, az Amerikai Nők Egyesülete inspirálta.

Új egyesülek alapítása nem volt szándékunk, hanem eddig a protestans egyházakban már meglévő egyletekben működünk.

Egy Londonban működő központi végrehajtó bizottság, amelyct mindenfelülről értesítenek a végzett munkáról, havonként gyűlést tart. Ez a különböző fiókegyleteket egymással érintkezésbe hozza, ez által kölcsönös munkakedvet és bátorítást nyernek az egyesületek.

E munka egyik gyakorlati részét egy albizottság vezeti. Egy a költözködők ügyosztálya. Mikor egy fiatal asszony új városba költözik, az egylet igyekszik fenntartani az összeköttetést az új városban is. Igyekszik ott barátságos emberekkel összehozni, s ha helyben szabadelvű vallásos gyülekezet van, annak lelkészét értesíteni. Így sokan érintkezésbe jönnek rokon felekezetekkel, akiket az egyház különben elveszített volna.

Londonban van a Nők Társas Klubja, melyet a londoni egyházak alapítottak. Ez az intimebb barátságkötést mozditja elő, összejövetelek útján, ez a gyülekezetek közötti együttműködést javítja, s így az egészszet erősíti.

De térjünk az általános munkáról az egyes gyülekezetekkel kapcsolatos szervezetek munkájára.

A nők nélkülözhetetlenek az egyházban az épületek tisztán tartásában. Hogy a seprés, törülgetés, az épület és butorok porozása jól legyen végezve, fontos dolog. Rendes templomlátogatóknak sok kelemetlenséget okoznak az apró hanyagságok s az idegent is kelemetlenül érintik, „cleanliness next to godliness” (tisztaság legközelebb az istenséghez) e mondáshoz az egyháznak is hűnek kell maradnia.

Vasárnaponként virágokkal diszítik a legtöbb angol templomot. Ezt rendszeren a nők közül végzi valaki.

Kevés gyülekezet van olyan, ahol koronkint össze nem jönnek hogy ruhákat készítsenek a szegények számára.

A templombejáróknál rendszeren egy kis könyváltványt, vagy asztalkát találunk, amelyre könyvek és füzetek vannak rakva. Ezek a vallástörténetet és hitelveket ismertető könyvek és füzetek. Ahol ilyen asztalka még nincsen, igazságaink terjesztésének e módját szeretném a nők figyelmébe ajánlani. Az idegenek, kik vasárnap templomba jönnek rendszeren megállanak s megnézik e füzeteket s az érdeklődés gyakran a következő vasárnap is elhozza őket a templomba. A mi londoni egyházunkban Unitarizmus, Materializmus, Dogmatörténet stb. címmel számos füzetet helyezünk ez asztalkára, amelyet mindenki ingyen vihet magával. Könyveket is adunk el. Ez asztalkát egy nőbizottság gondozza, s istentisztelet előtt rendszeren revideálja.

Hogy az emberek saját eszükkel gondolkozzanak, annak egyik előmozdító eszköze Női olvasóköroök alapítása. Egy ilyenről tudomásom van, amely kéthetenként egy délután szokott összegyülni. A tagok előre kiválasztanak egy könyvet, s abból valaki hangosan felolvas. Az olvasó előre ki van jelölve. Olvasmányára előre kell otthon készülnie. Készülnie kell arra, hogy az olvasmány bármely pontjáról tudjon beszélni, ha az olvasás során ez szükségesnek látszik. Ha esetleg kérdéseket tesznek, arra is felelnie kell. Az olvasást megbeszélés, megvitatás követi, amely oktató szokott lenni. A felolvasott dolgok rendszeren még egyszerűbb világításba helyezi. Erre rendszeren egy vezetőt választanak ki. Abban a körben, amelyhez én tartozom, a lelkész a vezető.

Nem foglalkozom itt részletesen a vasárnapi iskolai tanítással, amelyben annyi nő vesz részt. Ott sok, ki sem beszélhető alkalom vall arra, hogy az ifjakat a helyes gondolkozás és élet útjára vezessük. Talán az általam végezhető munkák között ez a legfontosabb. A jövő egyházat, ha az létezni akar, a mai ifjúság fogja alkotni.

Nem téveszthetjük szem elől azt, hogy vallásunk történeti és más vonatkozásait megérthessük, önmagunkat is nevelnünk kell. A tudományos vizsgálódás, amely a vallást épügy megszállotta, mint a természettudományokat, a régi vallás alapját gyorsan söpri el.

Állítják — és jogosan — hogy a rendkívüli papi és egyházi jogok támogatói a nők voltak, s azok ma is. Minthogy követőiktől gondolkodás nélküli engedelmességet kívánnak, az igazi vallás ügyét megsértik. Ez érthető részben magából a női természetből, amely jobban hajlik az emotiok felé, mint a férfié. A neki tetsző véleményeket készebb elfogadni, különösen ha azok tekintélylyel vannak mondva. De ne hagyjuk figyelmen kívül,

hogy a nők nevelése a legujabb időkig a férfiakéval nem volt egyenlő s a nőkben éppen abból volt kevesebb, amire a szabad-
elvű vallás építve van.

A jövő vallása okosságot és tudományt követel, semhogy ezekkel ellentétben állana. A nők még inkább meg kell, hogy értsék, mint a férfiak, hogy a mi vallásos hitünk alapja nem annyira emotionalis (érzelmi) mint inkább intellektualis (értelmi.) Ez oly igazság, mit meg kell tanulniok a nőknek s hitem szerint az új hit munkájában a nők még nagyobb kötelességet vállalnak magukra. Magukra vállalják azt, hogy az értelmi meggyőződést az értelem melegével és erejével ruházzák fel, hogy e vallást ez által a világban a jó elérésére oly hatalommá tegyék amelyet pusztán értelmi meggyőződés elérni sohasem tudott, s amely állandóan pótolja ama szellemi szükségletet, mely az élet harcának sikeres megvívásaira képessé tesz bennünket.

ford. Kiss Sándor
füzesgyarmati lelkész.